

Piotr Jamski, Ewa Manikowska

U źródeł polskiej historii sztuki: archiwum fotograficzne Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości

Celem naszego referatu jest przedstawienie wstępnych wyników prowadzonych przez nas badań nad zbiorami ikonograficznymi Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Jedną z najważniejszych ich części stanowi przechowywane dziś w Instytucie Sztuki PAN archiwum fotograficzne (zbiór negatywów oraz wydzielone ok. 1916 r. ze zbioru rycin, pierwotnie obejmującego również zespoły rysunków i grafik, odbitki pozytywowe). Pierwszym kluczem dla zrozumienia tej kolekcji jest pojęcie dziedzictwa kulturowego, obejmującego zabytki sztuki, etnografii, archeologii i krajobrazu. Drugim – zagadnienie fotografii amatorskiej, gdyż autorami zdjęć byli m.in. etnografowie, historycy, archeolodzy, a przede wszystkim architekci, którzy nie parli się fotografią zawodowo. Ten amatorski zbiór, odzwierciedlający XIX-wieczną symbiozę między wyłaniającymi się dopiero dyscyplinami humanistyki (etnologii, archeologii, historii sztuki) był i jest po dziś dzień niewątpliwie najważniejszym archiwum polskiej historii sztuki. W naszym referacie postaramy się wyjaśnić ten paradoks przedstawiając dzieje formowania i funkcjonowania archiwum fotograficznego TOnZP. Pokażemy, jak kluczowym dla powstania tej kolekcji były pierwsze lata działalności Towarzystwa (ok. 1906-1921), a więc okres, który doprowadził do wyłonienia się niepodległego państwa polskiego. Przedstawimy znaczenie tego archiwum dla badań nad polską kulturą analizując jego wykorzystanie w publikacjach, warsztacie badaczy, dydaktyce uniwersyteckiej. Szczególną uwagę zwrócimy na proces jego instytucjonalizacji, którego pierwszym etapem było jego przekazanie w latach trzydziestych do Centralnego Biura Inwentaryzacji, a ostatnim – powojenna inkorporacja do zbiorów Instytutu Sztuki PAN. Postaramy się w ten sposób prześledzić kiedy i w jaki sposób zmieniło się rozumienie i widzenie tego archiwum – od szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego po wąski punkt widzenia historyka sztuki. Zamierzamy również prześledzić ważne nurty badawcze polskiej historii sztuki, których genezy można się doszukiwać poprzez analizę tego archiwum. Ważnym elementem naszego referatu będzie przedstawienie kolekcji TOnZP na tle współczesnych jej archiwów fotograficznych (polskich i europejskich) historii sztuki i dokumentacji dziedzictwa kulturowego. Historia archiwum fotograficznego TOnZP oraz uzyskane przez nie znaczenie są naszym zdaniem ewenementem: podobne zbiory tworzone w Europie przełomu XIX i XX w. z jednej strony nie zyskały znaczenia naukowego, z drugiej miały ograniczony zasięg lokalny.